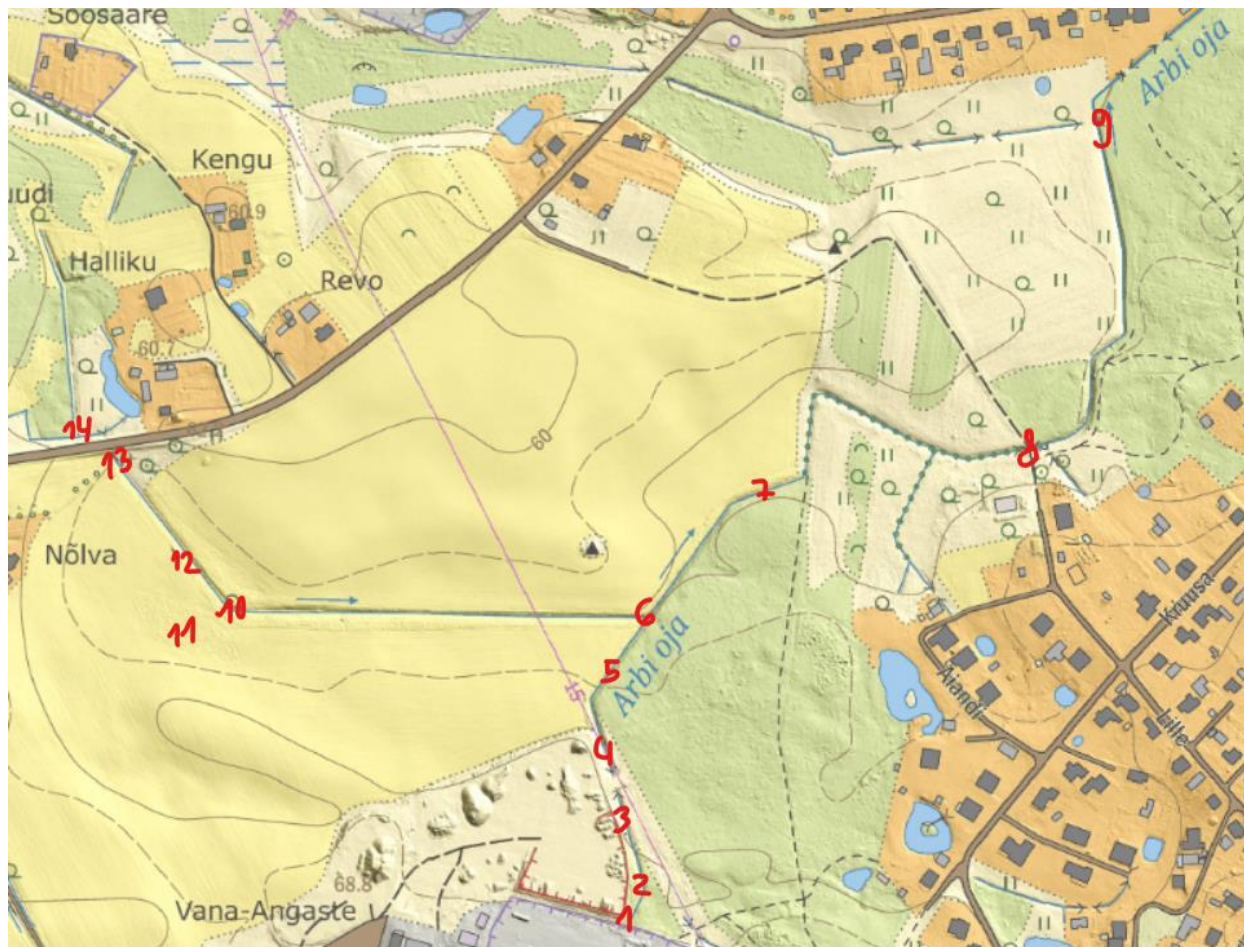

Arbi oja (VEE1037900) ülemjooksu vaatlus

Vaatluse aeg 21.08.24 ja 11.05.25. Vaatleja Marko Vainu

1. Lõuna poolt, tööstuse territooriumilt tuleb poolmattunud toru. Sellest mõne meetri kaugusele ulatus madal lomp, aga kaugemal oli kraav täiesti kuiv:

2. Mullused lehed olid põhjas. Ei tundunud, et selles kohas kunagi vett oleks:

3. Siit alates olid süvendi põhjas lombid:

4. Truubist põhja pool oli rohkem vett. Oli lausaliselt lemledega kaetud lomp, aga voolu polnud näha:

5. Süvendi põhjas oli tilluke nire:

6. Läänest tulev haru oli nii augustis kui mais selgelt peavool. Lõunast nirises vähe. Sealse vee erijuhtivus oli augustis ebaloomulikult suur 1170 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Läänest tuleva vee oma oli ka loodusliku vee jaoks ebaloomulikult suur, aga siiski väiksem (802 $\mu\text{S}/\text{cm}$), kui lõunast tuleval veel:

7. Vesi voolas:

8. Vesi voolas läbi truubi:

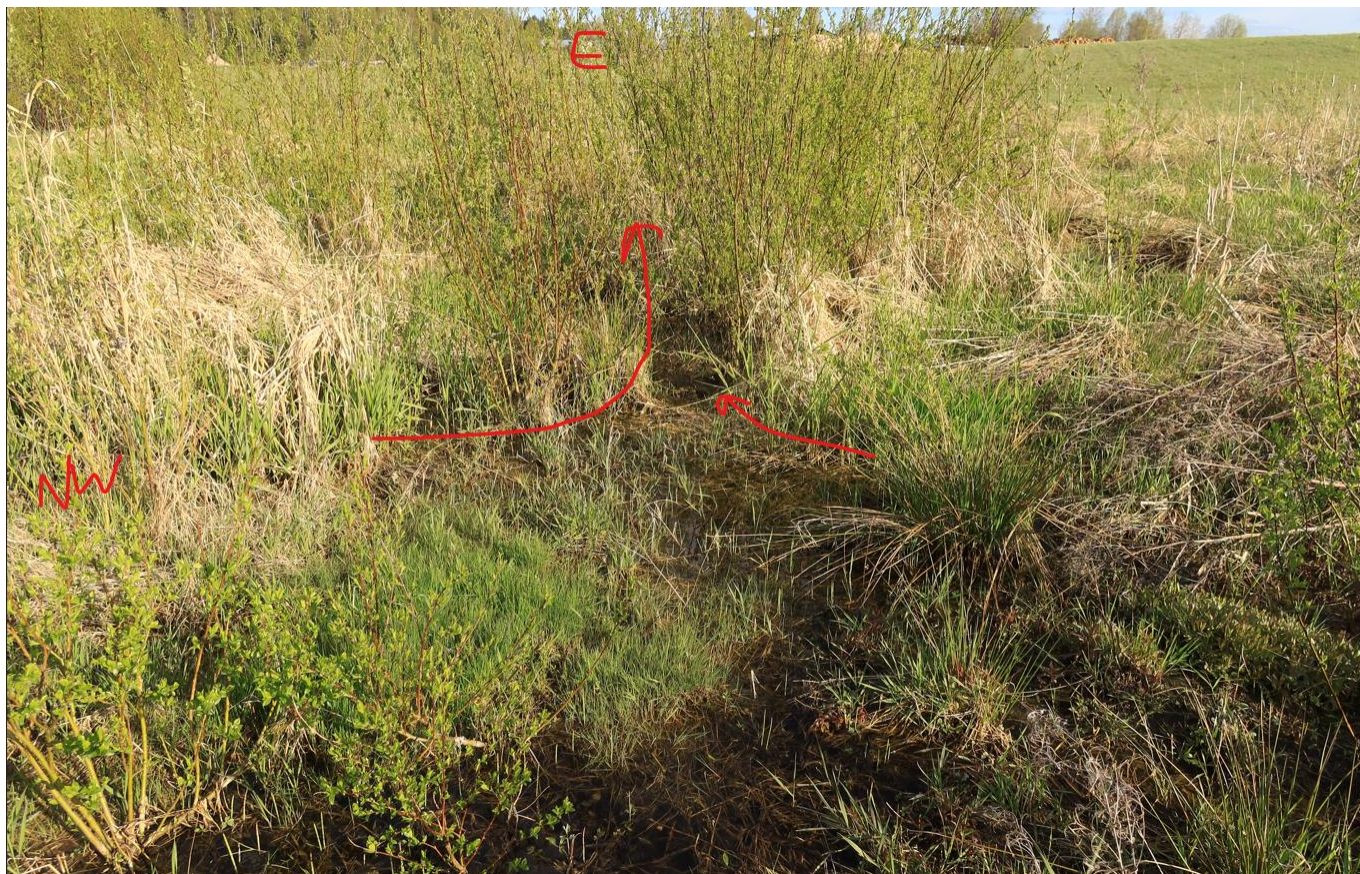
9. Vett tuli ka läänest suubuvast truubist:

10. Edela poolt, pajude ja rohkete hundinuiadega märgalalt voolas mais selges sängis üsna veerohke nire:

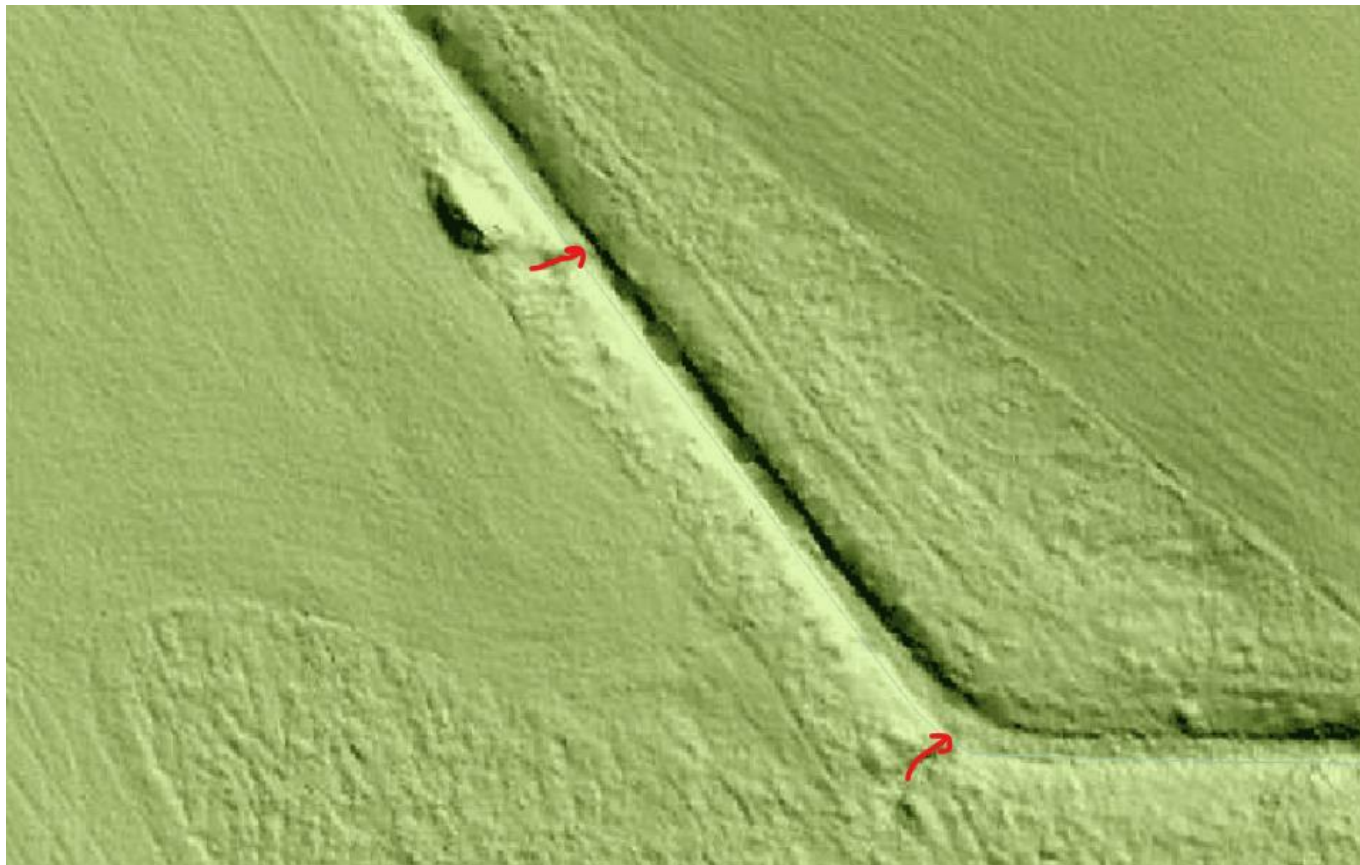

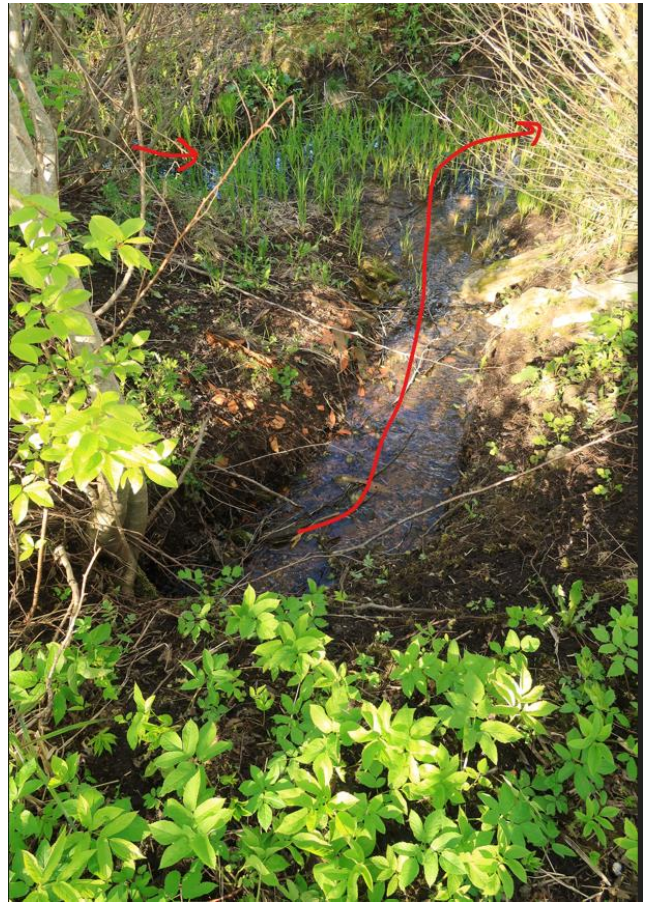
11. Üksikute pajude ja rohkete hundinuiadega märgala, millel oli mais vesi põhjas. Ala enda peal ei saanud aru, kus kohast vesi tuli ning voolu polnud näha, kuid ala kirdenurgas koondus vesi nireks:

12. Loodest tulevast kraavist nelja meetri kaugusel, ca meetrisügavuse nõva otsas on kollektoreesvoolu ots, millest voolast mais selget vett välja. Loodest tulevas kraavis oli ka ülesvoolu vesi sees, aga vooluhulk oli palju väiksem:

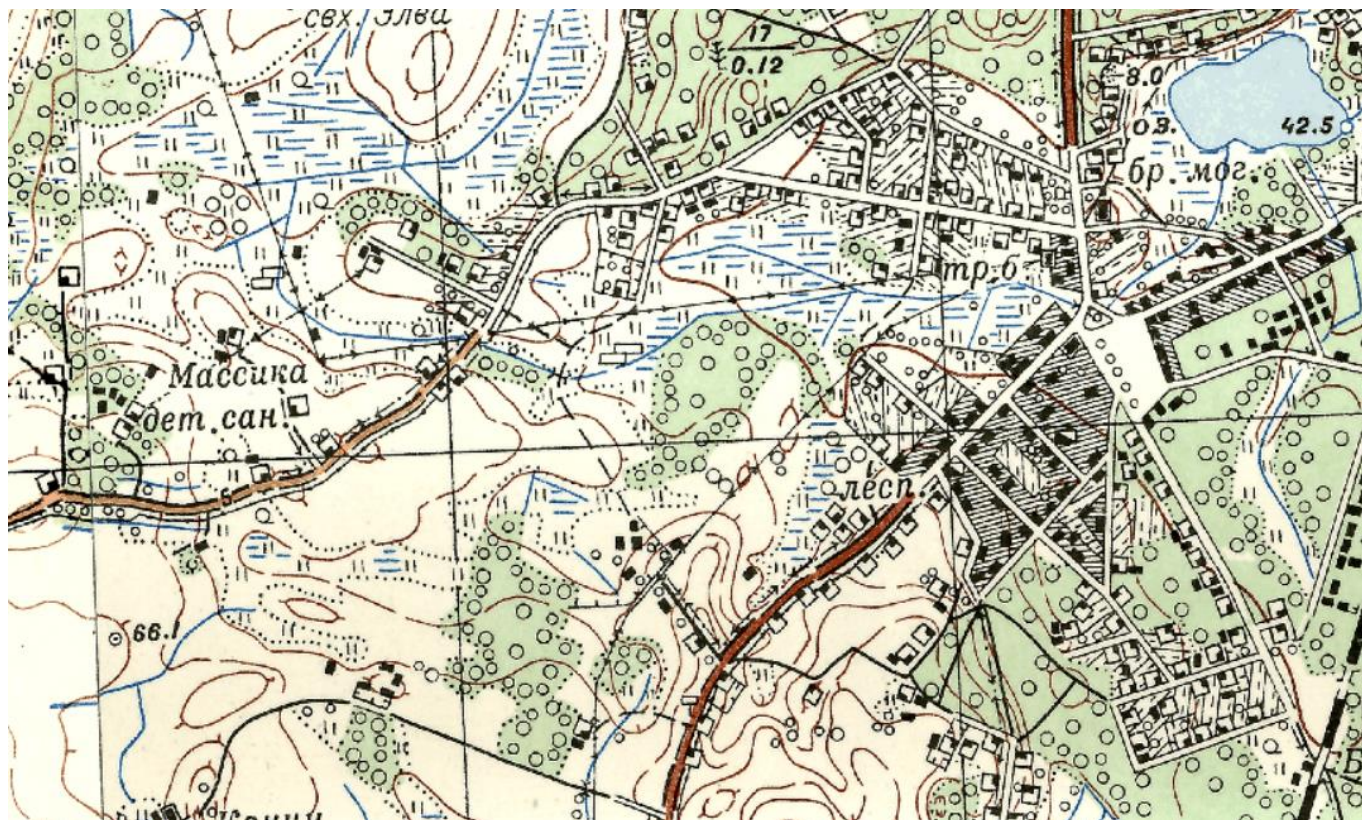
13. Truup, mis augustist oli täiesti kuiv, aga millest mais nirises kuni 0,2 l/s vett:

14. Mais nirises põhja poolt metsa vahelt veidi vett ja pööras itta.

Olukord ajaloolistel kaartidel:

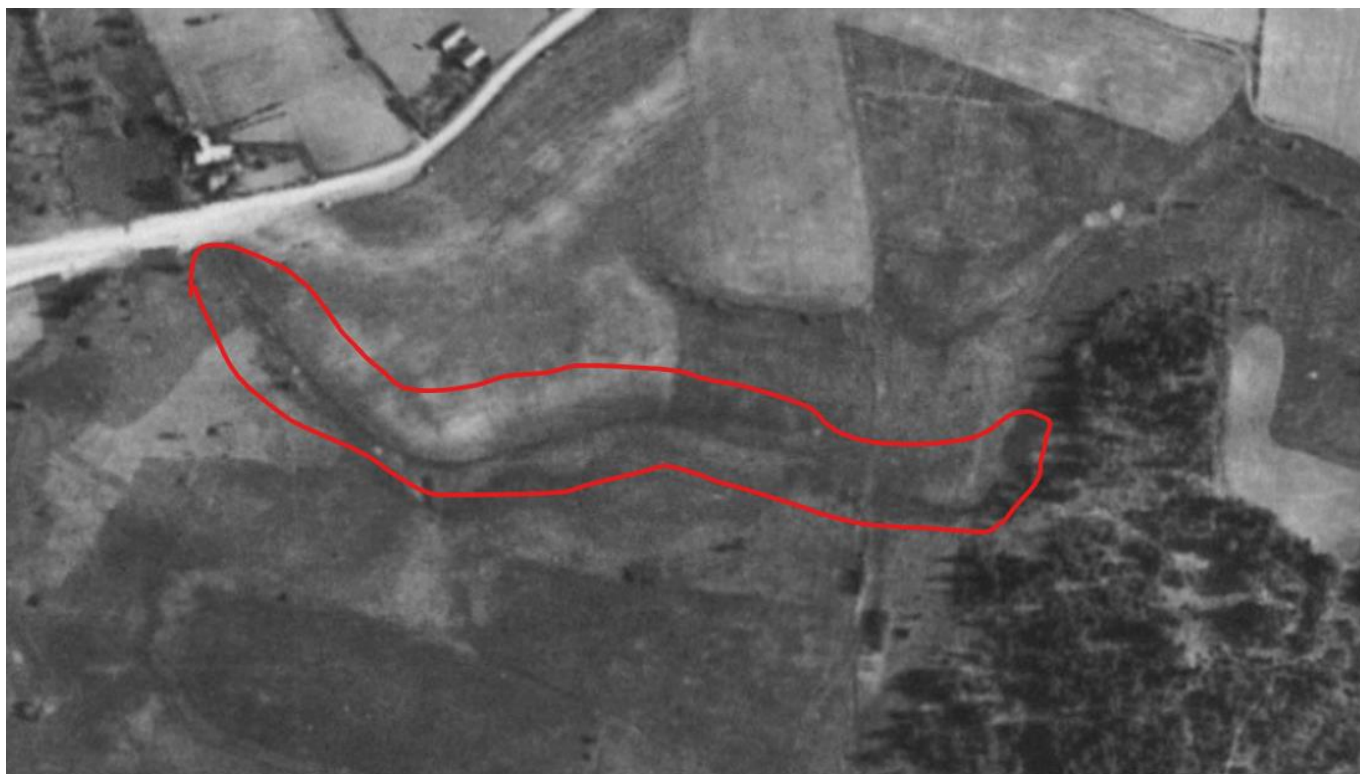
Ajaloolistel kaartidel pole Arbi oja sisuliselt kujutatud. Kõige vanem MaRu geoportaalil olev kaart, millelt oja leiab, on 1948. aasta 1:25 000 topokaart. Selles on põhuiteljena kujutatud vaatluspunkti 9 läänest suubuvat veejuhet:

1949. aasta fotoplaanil on kujutatud ka praegu Arbi ojaks loetavat telge, aga vaid kuni linna piirini:

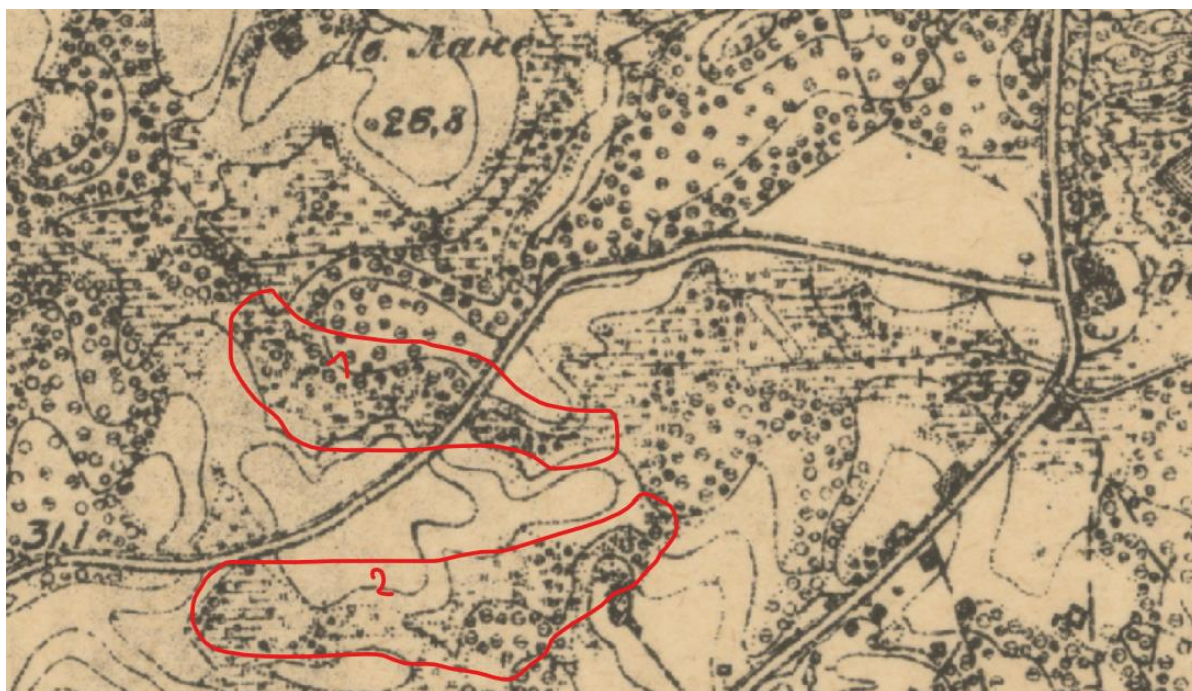

1960. aasta ortofotol on aga eristatav ka linna piirist lääne poole jääv soon, mis kulgeb looklevamana kui tänapäeval:

Jaan Kärner on 1931. aastal avaldatud trükises „Elva. Ajalooline, maadeteaduslik ja tulunduslik kirjeldus“ järgneva kirjelduse Arbi oja kohta: „Teine samataoline ja sama saatuse [peaaegu kogu pikkuses kaevatud sügavaks kraaviks] osaliseks saanud ojake tuleb alevi lääne servast Moonuse talu soisest metsast, läbib ida sihis endise postijaama heinsood, lõikab alevivalitsuse lähedal Tartu maantee, pöördub siis pikkamisi kirdesse ja suubub jälle Väikejärve. Moonuse mets on niiske orukese läbi ühendatud ka Käo ürgoru põhjas voolava ja Verevi järve suubuva ojaga, nii et siit vesi langeb kahele poole.“

Käo ürgorus voolava oja all on silmas peetud Käo oja. Niiske orukese all pidas Kärner tõenäoliselt silmas praeguste Käo tee 86a ja 61 kinnistutele jäävad pinnavormi, mis ka verstasel kaardil on kujutatud piirkonnas kõige soisemana (1). Verstasel on soisena kujutatud aga ka orgu, millest tuleb vaatluspunktide 10–12 vesi (2). See pole aga ühendatud Käo oja oruga:

Seega võib oletada, et ka Kärner pidas oja ülemjooksuks seda sama, vaatluspunkti 9 lääne poolt suubuvat telge, mida on ainsana kujutatud 1948. aasta 1:25 000 kaardil.

Järeldused: Arbi oja senine lähte asukoht ei ole asjakohane, kuna tegemist on kuiva kraavi otsaga. Kuigi ajaloolistes materjalides on rohkem viiteid sellele, et oja on ajalooliselt voolanud lääne poolt praegusesse vaatluspunkti 9, saab tänapäeval lugeda peavooluks pigem samasse punkti lõuna poolt tulevat telge. Peamine veevool selles teljes tuleb vaatluspunktis 11 olevalt märgalalt ja vaatluspunktis 12 olevast kollektoreesvoolust.

Kui kollektoreesvool drenib ulatuslikku lääne poole jäävat ala, siis vaatluspunktis 11 oleval märgalal avaneb põhjavesi eeldavasti seal samas.

Arvestades reljeefis oleva orundi olemasolu, võib oletada, et vaatluspunktis 11 avanev vesi ja vaatluspunkti 12 toruga jõudev vesi on ka enne maaparandustöid mööda seda sama orundit esmalt itta ja siis kirdesse valgunud. 1960. aasta ortofoto toetab seda arvamust. Seega, tulenevalt tänapäevaks maaparanduse poolt ümberkujundatud olustikust, sobib Arbi oja lähteks tunnetuslikult kõige paremini **vaatluspunktis 12** olev kollektoreesvoolu väljavool, kuna sellest algab püsivam veevool Arbi oja kõige veerohkemas lähteharus.